

УДК 339.9

Левицька С. О.,*доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри прикладної економіки та бухгалтерського обліку Національного університету "Острозька академія",***Тимошенко І. О.,***начальник Головного управління економіки та інвестиційної політики Рівненської облдержадміністрації, здобувач Національного університету "Острозька академія"*

РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ ЯК СКЛАДОВОЇ РЕГІОНАЛЬНОГО ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Досліджено вплив першого етапу реформування податкової системи України на інноваційно-інвестиційний розвиток регіональної економіки на прикладі Рівненської області. Запропоновано подальші заходи щодо оптимізації оподаткування підприємств на засадах стимулювання їх господарської діяльності.

Ключові слова: податкова система, інноваційний розвиток, доходи бюджету, податкові канікули, податок на прибуток, місцеві податки, збори.

Исследовано влияние первого этапа реформирования налоговой системы Украины на инновационно-инвестиционное развитие региональной экономики на примере Ровенской области. Предложены дальнейшие мероприятия по оптимизации налогообложения на основании стимулирования их хозяйственной деятельности.

Ключевые слова: налоговая система, инновационное развитие, инвестиционное развитие, доходы бюджета, налоговые каникулы, налог на прибыль, местные налоги, сборы.

The influence of the first stage Ukrainian tax system reforming on innovation and investment development of Rivne regional economy is researched. Further optimizing actions for enterprise's taxation based on the stimulation their business are proposed.

Key words: tax system, innovative development, budget revenues, tax holidays, income tax, local tax, collections.

Постановка проблеми. Ключовим моментом формування ринкової інфраструктури в Україні є на сьогодні процеси активного реформування системи оподаткування на засадах підтримки та сприяння бізнесу. Проблеми впровадження Податкового кодексу залишаються одними з основних чинників, що створюють реальні загрози саморегулюючій ринковій системі, відлякують ринкову економіку від інвестування у нові проекти. Міжнародна практика оподаткування однозначна в оцінках широких можливостей впливу модернізації взаємовідношень контролюючих органів з платниками податків на збалансований розвиток як регіональних, так і загальнодержавних соціально-економічних стратегій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Науковій дискусії навколо питань реформування податкової системи в Україні присвячено праці низки вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема, О. О. Алексєєва, П. К. Бечко, М. В. Карпа, А. Я. Кізими, Н. І. Костіної, О. І. Луцик, А. М. Медведєва, В. М. Мельника, Н. О. Санахметової, В. А. Сулими, О. М. Соколовської, Г. І. Хотинської та інших. Мало досліджуваними залишаються питання оптимізації системи оподаткування на регіональному рівні з урахуванням пріоритетів інноваційно-інвестиційного розвитку.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є визначення та обґрунтування напрямів вдосконалення чинної системи оподаткування підприємницької діяльності на засадах збалансованого економіко-екологічного та соціального розвитку регіону (на прикладі Рівненської області).

Виклад основного матеріалу. Податкова реформа в Україні покликана реалізувати два основних завдання: по-перше, збільшити доходи бюджету в умовах глибокого розбалансування системи державних фінансів; по-друге, створити сприятливий фіскальний простір для бізнесу та інвестицій з метою стимулювання швидкого відновлення економіки.

Результатом першого року податкової реформи стало перевищення в цілому по Україні минулорічних зборів платежів до Держбюджету майже у півтора рази. Характерно, що суттєво зросли платежі від підприємств оптової та роздрібної торгівлі: порівняно з минулим роком перерахунки до бюджету підприємствами цієї галузі зросли за обсягами в 1,7 рази [1].

Серед лідерів зі сплати: добувна промисловість (від галузі надійшло 28,8 млрд грн, що в 1,6 раза, або на 10,7 млрд грн більше відповідного показника 2010 року); в 1,5 раза збільшили сплату будівельники та підприємства, що займаються виробництвом електроенергії, газу та води.

По Рівненській області за 2011 рік до загального фонду Зведеного бюджету області надійшло 3,9 млрд грн, що у 1,7 раза більше від рівня 2010 року. Надходження платежів до Державного бюджету зросли у 2,2 раза, власні доходи місцевих бюджетів збільшились на 12,8%. і становили відповідно 2,7 млрд грн та 1,2 млрд грн [7].

Варто зауважити, що таких показників було досягнуто при помірній інфляції (104,6% за 2011 рік) та відносно стриманих показниках зростання економіки.

Досягти зазначеного результату вдалося, передусім, за рахунок наведення порядку в сфері відшкодування ПДВ, перекриття схем звуження бази оподаткування податком на прибуток, активізації боротьби з ухилянням від сплати податків у цілому.

Як один з позитивів, по Рівненській області в 2011 році на 23% проти попереднього року скоротилась кількість планових документальних перевірок суб'єктів господарювання податковими органами.

Разом з тим, на думку експертів Національного інституту стратегічних досліджень, існує низка вад, які дещо знижують результативність цих досягнень [3], зокрема:

- значний внесок у зростання доходів бюджету забезпечило підвищення податкового навантаження на економіку шляхом звільнення від оподаткування ПДВ операцій з постачання зерна (в результаті чого підприємства втратили право на відшкодування ПДВ);

- скасування податкових пільг для технопарків;

- тиск на платників єдиного податку з метою "стимулювання" їх до переходу на загальну систему оподаткування;

- необ'єктивне завищення доходів бюджету за рахунок маніпулювання обсягами відшкодування ПДВ та надмірно сплаченими податками тощо.

Така політика формує загрози для економічної активності корпоративного сектора.

Серед завдань другого етапу впровадження податкової реформи – стимулювання економічної активності шляхом зниження ставок основних податків, скорочення кількості податків і зборів та кількості контролюючих органів, зменшення тривалості податкових перевірок, впровадження компромісного варіанта спрощеної системи оподаткування, запровадження комплексу податкових пільг тощо.

Зважаючи на важливість цієї законодавчої ініціативи, у процесах реалізації регіональних інвестиційно-інноваційних проектів для Рівненської області найбільш актуальними є такі податкові пільги для місцевих підприємств та інвесторів:

а) тимчасове звільнення окремих господарських операцій від сплати ПДВ, зокрема, операцій з постачання техніки, обладнання, устаткування, що використовуються для реконструкції наявних і будівництва нових підприємств з виробництва біопалива та для виготовлення (реконструкції) технічних і транспортних засобів з метою споживання біопалива, технічних транспортних засобів, що працюють на біопаливі;

б) пільги в оподаткуванні прибутку підприємств, зокрема, підприємств паливно-енергетичного комплексу в межах витрат, що не перевищують загальну річну суму, передбачену інвестиційними програмами на капітальні вкладення з будівництва (реконструкції, модернізації) магістральних та розподільчих (локальних) електричних мереж, електричних станцій, теплоелектроцентралей, газорозподільних мереж;

в) тимчасове звільнення від оподаткування прибутку для підприємств окремих галузей, зокрема: видавництва, видавничих організацій, підприємств поліграфії за умови виготовлення на території України книжкової продукції; підприємств машинобудування для агропромислового комплексу; суб'єктів господарської діяльності при наданні готельних послуг у готелях категорій "п'ять", "чотири" і "три" зірки; підприємств легкої промисловості (крім підприємств, які виробляють продукцію на давальницькій сировині); підприємств галузі електроенергетики – від продажу електричної енергії, виробленої з відновлювальних джерел енергії; виробників біопалива – від продажу біопалива; тимчасове часткове звільнення від сплати податку на прибуток підприємств галузі альтернативної енергетики з моменту отримання першого прибутку внаслідок підвищення енергоефективності виробництва;

г) "податкові канікули" на 5 років для малого бізнесу у вигляді нульової ставки податку на прибуток: для новоутворених суб'єктів господарювання; підприємств з щорічним обсягом доходів до 3 млн грн та сумою нарахованої за кожний місяць звітного періоду заробітної плати працівників, які перебувають з платником податку у трудових взаєминах, не меншою, ніж 2 мінімальні заробітні плати;

г) механізм прискореної амортизації виробничого обладнання при нарахуванні амортизації до об'єктів основних засобів, що входять до 4-ї групи (машини та обладнання) та 5-ї групи (транспортні засоби).

Усі вищезазначені положення Податкового кодексу України матимуть прямий вплив на вирішення питань стимулювання інвестиційно-інноваційної активності підприємств нашої області.

Окрім прийняття Податкового кодексу, на оптимізацію фіскального простору вплинули реформи і зміни в інших складових системи державних фінансів.

Значним прогресивним кроком у покращенні фіскального простору стало запровадження єдиного соціального внеску (приблизно 3,6% із зарплати працівника), який замінив обов'язкові внески до чотирьох фондів державного соціального страхування. Для роботодавця розмір цього соціального внеску коливається в межах 37-50%.

Загалом, за розрахунками уряду, прогнозується у 2012 році завдяки фіскальним стимулам спрямувати в економіку України інвестиційний ресурс в обсязі близько 47 млрд грн [1].

В першу чергу, це відбудеться за рахунок: звільнення від сплати ПДВ окремих операцій – близько 22 млрд грн; зниження ставки податку на прибуток з 23% до 21% – 4,3 млрд грн; впровадження механізму прискореної амортизації виробничого обладнання – 2,0 млрд грн; введення “податкових канікул” для малого бізнесу у вигляді нульової ставки податку на прибуток – 0,5 млрд грн; звільнення від сплати ввізного мита товарів, що використовуються для виробництва устаткування альтернативних джерел енергії – 0,3 млрд грн.

Однак, не всі названі заходи здатні повною мірою позитивно вплинути на стимулювання інноваційно-інвестиційної політики в області. На нашу думку:

- пільги з ПДВ та податку прибуток можуть застосовувати підприємства окремих галузей (авіабудування, суднобудування, альтернативна енергетика, переробка сільськогосподарської продукції, готельний бізнес), що далеко не всі є визначальними у формуванні сталого регіонального розвитку області;

- механічне зниження ставки податку на прибуток з 23% до 21% не гарантує, що вивільнений фінансовий ресурс буде обов'язково спрямований підприємством на інвестиційні цілі тощо.

У питанні стимулювання інноваційно-інвестиційної активності мотиваційний потенціал податкової системи залишається практично задекларованим. У цьому контексті необхідно розглянути можливість впровадження додаткових стимулів пожевлення інноваційно-інвестиційної діяльності.

З урахуванням реальних потреб підтримки регіонального інноваційно-інвестиційного розвитку та ефективності міжнародної практики оподаткування конструктивними економіко-організаційними форматами системи оподаткування можуть бути:

1. Стимулююча модель податку на прибуток. Для активізації інвестиційної діяльності необхідно запровадити відповідну модель адміністрування цього податку. Наприклад, у розвинених європейських країнах ставки податку досить високі (25-35%), проте вони застосовуються лише до частини прибутку, яку акціонери бажають вилучити (тобто отримати як дивіденди). Для частини прибутку, яку підприємство планує реінвестувати у модернізацію, діють спрощені податкові режими у формі знижених або навіть “нульових” ставок на прибуток.

2. Спеціальні правові режими економічної діяльності, передусім, технопарки та індустріальні парки. У чинному Податковому кодексі України вони фактично позбавлені раніше наявних податкових преференцій, за винятком пільг зі сплати ввізного мита на обладнання, що не виробляється в Україні [2]. Таке рішення не є ефективним, адже завдяки набору різного роду державних гарантій, пільг і преференцій технопарки та індустріальні парки як економічний інструментарій державної політики дозволяють розв'язати широкий спектр різноманітних соціально-економічних проблем.

3. Комплекс податкових стимулів для активізації інноваційної діяльності, серед яких поширеними у світі є:

- податкові канікули, передусім, із сплати податку на прибуток, податків на землю та нерухоме майно (тимчасове звільнення підприємства від сплати цих податків за умови спрямування вивільнених коштів на інноваційно-інвестиційні цілі або збільшення виробництва та експорту продукції);

- знижені (пільгові) ставки податку на прибуток, землю та нерухоме майно як менш затратна для держави альтернатива податковим канікулам;

- інноваційно-інвестиційний податковий кредит, який може бути двох видів: 1) відтермінування сплати нарахованого податку (часто з додаванням відсотків за користуванням); 2) спрямування нарахованого податку на інноваційно-інвестиційні цілі [6];

- податкова знижка, тобто зменшення бази оподаткування шляхом включення витрат на інвестиційні (інноваційні) цілі до податкових витрат;

- розширення можливості застосування прискореного методу амортизації;

- амортизаційна премія, що передбачає можливість віднесення на податкові витрати додаткового відсотка вартості основних засобів;

- звільнення від сплати ПДВ та мита обладнання, що не виробляється в Україні;

- знижена ставка відрахувань до соціальних фондів з фонду оплати праці працівників, зайнятих науково-дослідними розробками;

- можливість виписувати податкові векселі при імпорті продукції;

- звільнення чи пом'якшення вимог щодо обов'язкового продажу валютної виручки тощо.

Висновок. Загалом у ході реформи в 2010-2011 рр. прогрес за багатьма напрямками реформування податкової системи в контексті розвитку інноваційно-інвестиційного клімату регіону оцінений, на жаль, недостатньо дієвим: в питанні стимулювання економічної діяльності перелік фіскальних стимулів виявився обмеженим і не завжди раціональним, що в кінцевому підсумку суттєво нівелює їх вплив на динаміку інновацій та інвестицій.

Таким чином, зміни в податковій системі мають бути продовжені та поглиблені з однозначним нівелюванням "негативного резонансу" їх впровадження як на регіональному рівні, так і в масштабах народногосподарського комплексу держави.

Література:

1. "Регіони України у післякризовий період: ризики та перспективи розвитку: аналіт. доп. / С. О. Біла, О. В. Шевченко, В. І. Жук, М. О. Кушнір; за ред. С. О. Білої. – К. : НІСД, 2011. – 104 с.
2. Податковий кодекс України // Голос України. – 2010. – № 229-230. – С. 1-62.
3. Національний інститут стратегічних досліджень. Реформи системи державних фінансів України: перші результати та подальші перспективи (аналітична доповідь). – К. : НІСД, 2011. – 50 с.
4. Закон України "Про інноваційну діяльність" від 4 липня 2002 р. № 40-ІУ.
5. Закон України "Про інвестиційну діяльність" від 18 вересня 1991 р. №1560-ХІ.
6. Інноваційна політика: Європейський досвід та рекомендації для України. – Том 2. – Аналіз законодавства України у сфері досліджень, розробок та інноваційної діяльності та пропозиції щодо доповнень до законодавства. – К. : Фенікс, 2011. – 352 с. – (Проект ЄС "Вдосконалення стратегій, політики та регулювання інновацій в Україні")
7. Статистичний щорічник Рівненської області за 2010 рік / за ред. Ю. В. Мороза. – Рівне, 2011. – 478 с.